



*Ю.Г. Барабаш, канд. юрид. наук, доцент,
зав. кафедри конституційного права України
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

УДК 342.7:341.231.14

КОНСТИТУЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ

Наприкінці минулого року ми відзначали 60-річний ювілей Загальної декларації прав людини. Цей документ, прийнятий буквально через декілька років після завершення другої світової війни, накреслив новий етап у розвитку правового статусу людини. Відтоді найголовніші стандарти прав індивіда знайшли своє належне відбиття на найвищому, міжнародному рівні. Окрім суто доктринального значення на сьогодні Декларація є справжнім джерелом права в багатьох країнах світу. (І це при тому, що вона не є міжнародним договором у традиційному розумінні цього терміна, а становить собою рішення, прийняте представницьким органом міжнародної організа-

ції). Достатньо навести за приклад рішення Високого Суду Танзанії, в якому було визнано неконституційною норму звичаєвого права цієї країни, що ставила у дискримінаційне становище жінок. Суд аргументував своє рішення ст. 7 Декларації, визнавши при цьому сам цей документ частиною Конституції Танзанії [6].

Загалом же в сучасному демократичному світі ця Декларація застосовується як джерело, що є орієнтиром чи-то своєрідним авторитетом для правозастосувачів, набуваючи особливої ваги в країнах загального права як писана форма закріплення ключових прав людини.

Наступним серйозним кро-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

ком у становленні й розвитку міжнародних стандартів у галузі прав індивіда слід визнати прийняту в 1950 році в межах Ради Європи Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод – унікальний інструментарій щодо захисту громадянином своїх прав від їх порушень з боку держави. Ішлося як про Комісію, що вже виключена з інституційного механізму, так і, безперечно, про Європейський суд з прав людини.

Наразі ми спостерігаємо бурхливий інтерес громадськості та вчених до цих обох важливих міжнародних документів, у тому числі й з огляду на законодавче закріплення особливого значення Конвенції в механізмі судового захисту прав людини.

Верховна Рада України 17 липня 1997 р. ратифікувала цей міжнародний акт з деякими застереженнями. Саме з цього часу Україна визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини. Усе це було зроблено в межах правового поля, визначеного її Основним Законом (статті 9 і 55), де говориться, що ратифіковані міжнародні договори є частиною національного законодавства, а також що за громадянами визнаються права на звернення за захистом своїх порушених прав до міжнародних судових інституцій після вико-

ристання всіх національних засобів правового захисту.

Після цього розпочався період активного звернення громадян України за захистом своїх прав до Європейського суду. За його даними, з 1 листопада 1998 р. по 31 грудня 2007 р. до Суду надійшло від скаржників з України (а такими згідно зі ст. 34 Конвенції можуть бути «особи, неурядові організації та групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однієї з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї») понад 17 тис. заяв. Загалом же стосовно України було ухвалено 372 рішення [7, р.145]. Інакше кажучи, є сенс указати на серйозну судову практику, яку можна використати як для вдосконалення чинного законодавства у сфері прав людини, так і поліпшення практики його застосування.

З огляду на це в прийнятому 6 липня 2005 р. Кодексі адміністративного судочинства України було закладено досить прогресивну норму, за якою «суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини» (ст. 8). У такий спосіб ми отримали не зовсім традиційне для нашої правової системи джерело. При цьому було фактично оформ-

лено новий напрямок у конституційній політиці нашої держави на шляху утвердження міжнародних стандартів у галузі прав людини порівняно з тим, який було визначено у статтях 9 і 55 Конституції України.

Ще далі в цьому напрямку пішли законодавці, ухваливши 23 лютого 2006 р. Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Перш за все відмітимо, що на рівні Закону передбачено конкретні напрямки вдосконалення як законодавчої діяльності, так і правозастосовної практики щодо необхідності урахування рішень Європейського суду з прав людини. Ідеться про так звані заходи загального характеру, серед яких відмічаємо: (а) внесення змін до чинного законодавства й практики його застосування; (б) внесення змін до адміністративної практики; (в) забезпечення юридичної експертизи законопроектів; (г) забезпечення професійної підготовки (з питань вивчення Конвенції, практики Суду) прокурорів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, працівників імміграційних служб, інших категорій працівників, професійна діяльність яких пов'язана з правозастосуванням, а також з триманням людей в умовах позбавлення свободи (ч.2 ст. 13 Закону).

Разом із тим чи не найпринциповішим моментом, яким цей Закон відрізняється від згаданого раніше КАСУ більшою чіткістю у викладенні, є його норма ст. 17, відповідно до якої «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права». Отже маємо ще раз підтверджену тезу про появу у вітчизняному правовому полі ще одного правового джерела.

Однак ми маємо замислитись над тим, наскільки ефективним буде це нововведення і як можна отримати максимальну користь від правових позицій Євросуду для вдосконалення ситуації із захистом прав людини в Україні.

З одного боку, все це споглядається в рожевому світлі: поперше, суди вже мають достатні підстави, щоб при аргументуванні своїх рішень посилались на практику цієї авторитетної правозахисної інституції; по-друге, це має спонукати як самі органи правосуддя, так і осіб, які шукають справедливості в їх стінах, до активнішого застосування правових позицій Суду при розв'язанні спорів про право. У кінцевому підсумку, це має призвести до поліпшення ситуації із ефективністю застосування національних засобів правового захисту і зменшення численних заяв до Євросуду. А те,

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

що проблема із забезпеченням справжнього правосуддя є для нас чи не найголовнішою, свідчить у тому числі й предметний аналіз рішень, ухвалених Судом у справах проти України: з 372 винесених рішень 266 стосувалися порушення конвенційного права на справедливий суд, передбаченого ст. 6 Конвенції [7, р.145].

Однак існує й інший бік справи, на який ми ще чомусь не звертаємо належної уваги. Це умови, за яких сприйняття європейських правових доктрин у сфері прав індивіда буде адекватним вітчизняним політико-правовим реаліям, а ефективність від застосування європейських стандартів у цій царині буде максимально корисною для розбудови на теренах України дійсно демократичної, правової держави. Це і є основною метою цієї статті. Доречно відмітити, що так звані імплементаційні питання були предметом дослідження таких вчених, як Ю.М. Тодика, П.М. Рабінович, М. Де Сальвіа, Н.М. Раданович, М. Гердеґен та ін.

Уже згадувана нами доктринальність у підходах Європейського суду має бути усвідомлена нами в контексті європейської парадигми конституціоналізму, тобто континентальних конституційних цінностей і під-

ходів до їх захисту. На сьогодні ми перебуваємо лише на етапі опрацювання таких доктринальних підходів до багатьох питань у становленні вітчизняного конституціоналізму. Ось чому маємо для себе виробити чітку позицію щодо того, чи будемо ми здійснювати повну екстраполяцію цих доктрин на національне конституційне поле, чи процес імплементації правових позицій в правозастосувальну практику органів публічної влади України здійснюватиметься паралельно з підготовкою власних концептуальних засад стосовно розв'язання ключових проблем конституціоналізму.

Звернімо увагу ще на один момент. Європейська доктрина формувалась під впливом стану й тенденцій розвитку, характерних для політичних та інших соціальних систем демократій Заходу. З одного боку, це є доречним для вітчизняної практики державотворення, оскільки цілком відповідає намірам, зафіксованим у ст. 1 Основного Закону України – проголошення нашої держави демократичною, правовою й соціальною.

Натомість, коли ми говоримо, наприклад, про стан політичної системи, маємо зважати на роль, яку відіграють її провідні актори (в першу чергу політичні партії) у функціонуванні держави й суспільства. Зараз

спостерігається ситуація, за якої політичні партії є соціальними силами, здатними впливати не тільки на напрямок розвитку державних процесів, а й на суспільну свідомість. Європа має непросту історію розвитку партійної системи. Багато руйнівних бід мали місце в європейській історії саме через деструктивну діяльність радикально налаштованих політичних сил. Але, переживши ці події, європейці не знайшли іншого шляху функціонування державного механізму, як через належний розвиток партійної системи, постійну, здорову конкуренцію між політичними гравцями. Не залишаються також сталими в європейській політико-правовій думці підходи стосовно розуміння змісту того чи іншого основного права, а також гарантій його забезпечення.

Цей аналіз ми можемо використати при демонстрації зміни правових позицій Європейського суду щодо такого важливого права, як право на свободу зборів та об'єднань, передбаченого ст. 11 Конвенції: «Кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів». До того ж виключно профспілками це право не обмежується. Євросуд

у своїх рішеннях неодноразово висловлював таку принципову позицію з приводу форм реалізації права на об'єднання: «Хоча стаття 11 говорить про «свободу об'єднання, включаючи право створювати професійні спілки», слово «включаючи» чітко вказує, що йдеться лише про один з прикладів форми, яку може прийняти здійснення права на свободу об'єднання. Із цього не слід робити висновок, що, згадуючи лише професійні спілки – з причин, які викликають спори до цього часу, – автори Конвенції прагнули виключити політичні партії зі сфери дії статті 11» (справа «Об'єднана комуністична партія Туреччини проти Туреччини» та ін.) [Цит за: 2, с.695]. Тут доречно буде згадати висловлену нами тезу про складність процесу формування партійних систем у європейських країнах в контексті диспутів, які точаться в наукових колах з приводу згаданого у правовій позиції суду питання – в чому полягають причини відсутності чіткої згадки в Конвенції такої форми реалізації прав на об'єднання, як політичні партії.

Що стосується конвенційного права, що аналізується, принципово важливими є обмеження в його реалізації, передбачені самою міжнародно-правовою угодою. Ідеться про те, що обмеження здійснення права

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

можливо лише «в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб»; до того ж такі обмеження «мають бути необхідними в демократичному суспільстві» і встановлені виключно законом.

Якраз на фоні тлумачення цих обмежень і можна прослідкувати певні трансформаційні зміни в підходах Європейського суду з прав людини. За його даними за 1999-2007 рр. Судом було винесено 59 рішень, що стосувались порушення права на свободу об'єднань, серед яких найбільше рішень було винесено у справах проти Туреччини (23 рішення, тобто 39% від усіх рішень) [7, р.145]. Аналіз справ проти цієї країни і тих, що мали місце раніше, є досить показовим з точки зору розглядуваного нами питання.

Найбільш показовими є справи, в яких позивачами виступали партії, розпущені за рішенням Конституційного суду Туреччини. Серед них Партія свободи й демократії, Соціалістична партія, Об'єднана Комуністична партія, Партія «Рефах» та ін. Загалом же треба підкреслити, що ця держава демонструє світу поступове утвердження у своїй політико-правовій системі так званої доктрини

«войовничої демократії». Достатньо сказати, що за останні роки за рішеннями її Конституційного суду було примусово припинено діяльність 15 партій [9].

Що стосується основної аргументації турецьких органів влади, вона зводиться до того, що заклики звернути увагу на проблему курдів і пропозиції вирішити національне питання в Туреччині шляхом перетворення її на федерацію сприймаються владними інституціями як підрив конституційних основ держави. Практично в кожному разі, коли лідери розпущених партій звертались до Євросуду, суд знаходив у діях турецької влади порушення ст. 11 Конвенції.

Наприклад у справі «Об'єднана Комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини» апелянти вказали у зверненні на неправомірність розпуску партії, оскільки аргументи, застосовані Конституційним судом Туреччини, за змістом не відповідали критеріям легітимності обмеження в реалізації конвенційного права на свободу об'єднань. Зокрема, причинами її заборони стало, по-перше, використання партією при підготовці своєї програми комуністичної ідеології, по-друге, акцентування уваги на національній ідентичності курдів, що, на думку національ-

ної влади, підривало територіальну й національну цілісність країни. При цьому жодних конкретних дій з боку лідерів та інших представників партії, спрямованих на реалізацію тих антиконституційних завдань, у прагненні досягти яких партію звинуватили органи влади, вчинено не було. Обвинувачення в основному ґрунтувалось на висловлюваннях членів партії та аналізі програмних засад цієї політичної сили.

Європейський суд у рішенні по цій справі зазначив, що «демократія – це, безперечно, фундаментальна особливість європейського публічного порядку», у зв'язку з чим політична партія розглядається як форма об'єднання людей, необхідна для належного функціонування демократії. Жодна демократія не може існувати без плюралізму, а тому реалізацію права, передбаченого ст. 11, слід розглядати в контексті права на свободу вираження поглядів (ст. 10 Конвенції). До цього суд додає, що діяльність політичних партій є, по суті, колективною реалізацією свободи вираження поглядів.

Суд звернув увагу національних органів на той факт, що не можна оцінювати політичну силу як загрожуючу суспільству чи державі виключно з мотивів її назви. А звернення уваги

Об'єднаної Комуністичної партії на проблеми курдів потрібно розглядати в контексті визначальної риси європейської демократії, за якою проблеми країни вирішуються через діалог, без звернення до насилля, навіть коли ці проблеми є дратівливими для суспільства [10].

Протилежним було рішення Європейського суду у справі «Партія «Рефах» проти Туреччини». Слід нагадати, що ця партія була не просто політичною силою, а яскравим виразником альтернативного курсу, започаткованого К. Ататюрком, що характеризується секуляризацією суспільних відносин і максимальним наближенням державного управління до стандартів західноєвропейських демократій. За своєю суттю «Рефах» була мусульманською партією, що виступала за утвердження в державному й суспільному житті законів Шаріату.

Зазначимо, що створення й існування цієї партії було лише етапом у розвитку мусульманського руху в країні, пов'язаного з ім'ям відомого політичного діяча Н. Ербакана. У 1970 р. ним була створена перша мусульманська партія – Партія національного порядку, яка за свою антисекуляризаційну програму була розпущена Конституційним судом Туреччини у 1972 р. Однак того ж таки 1972 р. Н. Ербакан

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

разом із А. Емре створили нову політичну силу – Партію національного порятунку, яка на чолі із Н. Ербаканом неодноразово ставала учасником парламентсько-урядової коаліції. Після проведення референдуму 1983 р., на якому було прийнято нову Конституцію Туреччини й відновлено демократичний лад у країні, Н. Ербакан створив нову мусульманську партію «Рефах», що пропагувала цінності, характерні для всього мусульманського світу, – від носіння традиційного одягу до можливостей розглядати правові спори згідно із законами Шаріату. Ця партія протистояла привнесенню західних устоїв і цінностей у повсякденне життя турків, виступала за розв'язання турецько-курдського конфлікту, через який країна щороку втрачала 7 млрд дол. США, шляхом визнання національної ідентичності курдів і закріплення за всіма національними меншинами права на збереження й розвиток культурної й мовної самобутності. На думку представників партії, основою єднання нації мав би стати Іслам. Партія, перебуваючи при владі, намагалась втілювати в життя свою економічну платформу й погляди стосовно зовнішньої політики, різко виступаючи, зокрема, проти співпраці із Міжнародним валютним фон-

дом і НАТО. Партія «Рефах» користувалася значною підтримкою населення й отримала на парламентських виборах 1995 р. 22% голосів виборців, здобувши тим самим 158 мандатів. Вона утворила коаліційний уряд, який очолив сам Н. Ербакан.

Однак 16 січня 1998 р. Конституційний суд країни заборонив партію «Рефах», звинувативши її у проведенні антисекуляризаційної діяльності. Звернення представників партії до Євросуду не дало позитивного результату, оскільки цього разу той став на бік національних органів влади, зауваживши: «Застосовані до заявників санкції відповідають об'єктивній соціальній потребі захисту демократичного суспільства, оскільки лідер партії «Рефах» Н. Ербакан задекларував намір очолюваної ним політичної сили встановити кілька правових систем (у тому числі й шаріатську) відповідно до релігійних уподобань громадян, що суперечить принципу секуляризації. Крім того, так зване шаріатське право ґрунтується на принципах, що прямо суперечать положенням Конвенції, навіть беручи до уваги вузькі межі розсуду держав при вирішенні ними питань щодо розпуску політичних партій; плюралізм ідей та принцип багатопартійності є невід'ємними

елементами демократії, отже, держави вправі розумно запобігати реалізації тих політичних програм, положення яких несумісні з нормами Конвенції» [4, с.124-125].

Нагадаємо, що на першому етапі заяву Н. Ербакана та інших представників партії розглядала Третя секція суду, рішення якої полягало в тому, що органи влади Туреччини, забороняючи партію «Рефах», не порушили ст. 11 Конвенції. Але рішення секцією було прийнято з мінімальною перевагою в один голос: «за» проголосували 4 судді, «проти» – 3. Щодо цього певний інтерес становить окрема думка 3-х суддів, які проголосували «проти». Вони досить чітко продемонстрували в цьому випадку відступ від висловлених раніше судом правових позицій стосовно інших справ про заборону партій. Указувалось на те, що ця політична сила до розпуску проіснувала 14 років, а питання про нього постало, лише коли вона ввійшла до урядової коаліції, а її лідер очолив уряд. До того ж, на думку опозиційних суддів, матеріальні обставини справи були дуже схожі з тими, які мали місце при розпуску Об'єднаної Комуністичної партії, Соціалістичної партії та інших: обвинувачення ґрунтувалось переважним чином на письмових доку-

ментах, виступах і заявах лідерів партії й депутатів, які представляли її в парламенті. Натомість жодних практичних кроків (окрім, мабуть, рішення Прем'єра Н. Ербакана перенести робочі дні для державних службовців з метою повноцінного святкування Рамадану) представниками партії вчинено не було. До того ж, як відзначили судді, з подібними радикальними заявами виступали лише 5 зі 158 депутатів, обраних від партії [9]. Проте, як уже зазначалось, Велика палата Євросуду, якій для розгляду було передано цю справу, не прислухалась до вказаної окремої думки суддів і дійшла висновків, аналогічних позиції Третьої секції.

Такий детальний аналіз дає можливість звернути увагу на те, що на сьогодні, в умовах посилення інтеграційних і глобалізаційних процесів, цілком імовірним є зміна доктринальних підходів до розуміння різних політико-правових феноменів, у тому числі й основних прав людини. Говорячи про інтеграційні проблеми, ми передусім маємо на увазі ті з них, з якими західноєвропейські країни зіткнулись після посилення взаємодії з країнами Східної Європи. Особливо складним виявляється процес інтеграції Турецької Республіки з країнами ЄС. Указане рішення по справі

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

партії «Рефах», з нашого погляду, чітко демонструє існуюче розходження 2-х цивілізаційних парадигм – європейської (християнської) і мусульманської. Більше того, повертаючись до висловленої на початку статті тези про необхідність урахування національних політико-правових реалій і власних доктринальних підходів при застосуванні практики Євросуду, маємо висловити певні міркування стосовно проаналізованих питань про обмеження в реалізації конвенційного права на свободу об'єднання.

Є сенс відмітити досить незначну практику судів України щодо розгляду справ з примусового припинення діяльності політичних партій. Однак навіть ця незначна практика дає певне підґрунтя для роздумів. Так, 5 листопада 2004 р. Верховний Суд України виніс рішення у справі за позовом Міністерства юстиції України про заборону Партії «К». У позові зазначалось, що партія організувала низку мітингів і демонстрацій: 1 і 25 травня, 26 червня, 18 і 19 липня 2004 р., а 4-11 липня провела вишкіл «К». «Названі акції супроводжувалися розповсюдженням агітаційних матеріалів і листівок із закликами до розпалювання національної та етнічної ворожнечі, образами на адресу громадян російського та

єврейського походження. Організатори акцій як в усній формі, так і в друкованих матеріалах (листівках) принижували честь і гідність громадян, неприязно та зухвало ставилися до російського та єврейського населення України. Крім того, заклики до міжетнічної ворожнечі та образи єврейського населення містяться й у публікаціях політичної партії «К», розміщених на офіційному інтернет-сайті партії, в прес-релізах від 24, 25, 29 травня, 26 червня, 5 і 19 липня 2004 року» [4].

Рішення Суду було на користь «К». У рішенні Суду було зазначено, що «вирази, які інкримінуються партії, Суд розглядає в контексті передвиборчих політичних спорів та обговорення проблем, що стосуються життя суспільства (політичних мітингів, закриття газети «Сільські вісті», значущих подій та інших масових заходів), як оціночні судження, думки, критичні зауваження та дуже різкі висловлювання, спрямовані на політичних діячів, державні органи чи громадські організації з метою участі партії в державно-політичному житті та здійснення реального впливу на вироблення державної політики задля реалізації своєї партійної програми». Верховний Суд також висловив своє бачення низки засад конституційного ладу, які визначають взаємовідносини

держави й інститутів громадянського суспільства: «Незважаючи на те, що деякі висловлювання, ідеї та інша інформація викликають образу та занепокоєння серед частини населення, Суд, виходячи з вимог плюралізму думок, свободи поглядів і діяльності політичних партій, з урахуванням передбачених законом обмежень як умов прогресу демократичного суспільства дійшов висновку про недоцільність підстав для закриття політичної партії «К»» [4].

Навряд чи таке рішення національної вищої судової інстанції відповідає правовим позиціям Євросуду. Можна порівняти ставитись до такого висновку Верховного Суду. Але те, що Суд не побачив у діяльності в партії «К» дій, передбачених ст. 37 Конституції України, певним чином пов'язано з необхідності врахування стану політичної системи й можливостей впливу партій як ключових акторів на свідомість громадян, а значить, і на розвиток державних і суспільних процесів. Вочевидь, на сьогодні ми маємо визнати факт перебування партійної системи лише на початковому етапі розвитку. До того ж через складні політичні процеси, що мали місце в країні, сприйняття партій і вплив серед населення є мінімальними порівняно з тим, які вони мають

у демократичних країнах Заходу.

Окрім цього, варто визнати й факт відсутності чіткої доктрини з приводу ролі партій у державних процесах і механізмів захисту від їх шкідливого впливу на розвиток правової й демократичної державності. Наприклад, в Законі України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р. була встановлена вимога у 1000 підписів для підтримки рішення про створення партії, а Законом «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р. остання підвищена до 10 тис. Конституційною реформою було значно підвищена роль партій у вирішенні державних питань (це і створення Уряду на основі коаліції фракцій, і запровадження так званого партійно-імперативного мандату та ін.). Тепер же досить часто звучать заклики скасувати ці новації.

Вважаємо, що за таких умов ми маємо зважати всі ці чинники при застосуванні практики Європейського суду з прав людини. Не маючи власного доктринального підґрунтя з багатьох питань державотворення, ми можемо опинитись у полоні всебічного бажання якнайшвидше пристосувати власну систему конституційних правовідносин до європейських демократичних стандартів при

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

абсолютному ігноруванні політичних, національно-етнічних, культурних і правових особливостей розвитку власної державності. Щоб цього не сталося, важливо на цьому етапі усвідомити, що роль таких міжнародно-правових джерел, як практика Євросуду, у вітчизняній правовій системі (особливо в процесах правозастосування) повинна розглядатись через призму їх авторитетності, апробованості роками й визнання багатьма країнами, тобто як це має місце щодо використання в судовій практиці країн загального права наукових доктрин. У сучасних умовах «вони розглядаються вже не як джерело права, а як засіб обґрунтування, додаткової аргументації судових рішень» [3, с. 21]. Отже, навряд чи доцільно протиставляти практику Євросуду внутрішнім нормативним джерелам. Натомість, починаючи з Конституційного Суду при з'ясуванні змісту правових норм інтерпретатори мають орієнтуватись на правові позиції європейської судової інституції.

З огляду на наведені нами раніше правові позиції Європейського суду з прав людини з приводу критеріїв легітимності обмеження права на свободу об'єднання в політичні партії хотілося б висловити сумнів стосовно правильності виз-

нання Конституційним Судом України таким, що відповідає Основному Закону, інститут анулювання реєстраційного свідоцтва політичних партій (Рішення КСУ у справі про утворення політичних партій в Україні від 12 червня 2007р.). Адже, по-перше, цей інститут не відповідає як змісту права на утворення політичних партій (ст. 36 Конституції) й обмежень у його реалізації (ст. 37), так і відповідним конвенційним положенням і правовим позиціям Євросуду (до речі, КСУ у своєму рішенні посилається на це джерело, але аналізує його не повною мірою). По-друге, в самому Законі «Про політичні партії в Україні» (ст. 19) анулювання свідоцтва не розглядається як санкція конституційно-правової відповідальності партій, отже, навіть не розглядається як обмеження права на об'єднання в партії.

Загалом же варто в подальшому взяти на озброєння правову позицію, висловлену Федеральним конституційним судом Німеччини з приводу застосування практики Євросуду: «В кожному разі Федеральний конституційний суд Німеччини вимагає від національних судів визнання пріоритетності конвенційних положень при винесенні рішень національними судами настільки, наскільки це дозво-

Проблеми конституційного права й державного будівництва

ляють рамки тлумачення й роз- них стандартів» [Цит. за: 1,
суду в межах чинних методич- с. 65].

Список літератури: 1. Гердеген М. Європейське право. – К.: «К.І.С.», 2008. – 528 с. 2. Де Сальвіа М. Прецеденти Європейського Суду по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции по защите прав человека и основных свобод. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. – 1072 с. 3. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник: в 4-х т. – Т. 1–2 / Отв. ред. Б.А. Страшун. – М.: Изд-во БЕК, 2000. – 784 с. 4. Рішення Верховного Суду України від 05.11.2004р. (про заборону політичної партії): [Електронний ресурс] // СІАЗ ІПС «Законодавство». – К.: НДЦ ПІ АПрНУ, 2005. – 1 електрон. оптич. диск. (1 CD – ROM). 5. Справа «Партія добробуту (Refah Partisi), Ербакан, Казан та Текдаль проти Туреччини» // Право України. – 2002. – № 7. – С.124-125. 6. Ханнум Х. Статус Всеобщей декларации прав человека во внутреннем и международном праве: [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://www.hrights.ru/text/b11/Chapter8.htm>. 7. European Court of Human Rights. Annual Report 2007. – Strasbourg: European Court of Human Rights, 2008. – 149 p. 8. Refah Partisi and Others v. Turkey: Judgment 13 February 2003 (Grand chamber): [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=6&portal=hbkm&action=html&highlight=party%20%20turkey&sessionid=16951446&skin=hudoc-en>. 9. Refah Partisi (The Welfare Party) and Others v. Turkey: Judgment 31 July 2001 (Third section): [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=party%20%20turkey&sessionid=16951446&skin=hudoc-en>. 10. United Communist party and others v Turkey: Judgment of 30 January 1998: [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=party%20%20turkey&sessionid=16951446&skin=hudoc-en>

Надійшла до редакції 12.12.2008 р.